

عنوان پژوهش

تاریخچه نظام‌های بازنشستگی کارکنان دولت در جهان و ایران

بیان و تشریح مسئله

این پژوهش از نوع تاریخ‌نگاری است و هدف از آن بررسی تاریخچه شکل‌گیری نظام‌های بازنشستگی کارکنان دولت در ایران و جهان است. نخستین بار در قرن ۱۹ میلادی موضوع کمک به افرادی که سال‌های بسیاری را در امور خدمات به سر برده‌اند در برخی از کشورهای اروپایی مطرح شد. پیش‌تاز ایجاد نظام بازنشستگی، انگلستان بود؛ در سال ۱۸۶۹ قانونی در انگلستان وضع شد که به موجب آن به مقامات سیاسی پس از مدت معینی خدمت حقوق بازنشستگی پرداخت می‌شد. با این حال بازنشستگی به شکل نمادین و قانونمند از نوامبر سال ۱۸۸۱ در آلمان به‌وجود آمد و به‌سرعت در سایر کشورها نیز اجرایی شد. این نظام‌های بازنشستگی عموماً برای جامعه کارگری طراحی و تشکیل شده بودند و در دوران ابتدایی تشکیل آنها، کارمندان دولت یا تحت پوشش صندوق‌ها نبوده‌اند یا در همان صندوق‌های کارگری عضویت داشته‌اند؛ اما به مرور و در برخی کشورها تشکیلات صندوق کارکنان دولت از کارگران جدا شد و این صندوق‌ها با سازوکار متفاوت اداره شدند.

در ایران بر خلاف روال عمومی، ابتدا صندوق بازنشستگی کارکنان دولت تشکیل شده است. سابقه پرداخت حقوق بازنشستگی و وظیفه کارمندان دولت به مجلس اول در صدر مشروطیت (سال ۱۲۸۷ هجری شمسی) برمی‌گردد که قانونی به نام قانون وظایف به تصویب رسید. طبق این قانون پدر، مادر، عیال و اولاد و نوادگانی که تحت تکفل مستخدم متوفی بودند جمعاً از نصف حقوق ماهانه کارمند استفاده می‌کردند. در قانون مذکور برای زمان حیات کارمند و دوران سالخوردگی یا از کارافتادگی او فکری نشده بود بلکه فقط وراثت وی از حمایت اجتماعی برخوردار می‌شدند اما اولین قانون‌گذاری در زمینه تامین اجتماعی پرسنل بخش دولت به‌عنوان قسمتی از حقوق استخدامی و به منظور حمایت از آنان و وارثان آنها در مقابل پیری و فوت و از کار افتادگی در سال ۱۳۰۱ مصوب شد.

اگرچه این شناخت کلی از نظام بازنشستگی کشوری در ایران وجود دارد، اما اطلاعات جزئی درباره علت این تغییرات کمتر در دسترس است. اینکه چرا روال ایجاد نظام بازنشستگی در ایران متفاوت از جهان بوده، اینکه چرا نظام بازنشستگی کارکنان دولت از کارگران جدا شده و اینکه این تغییرات با چه هدف و سازوکاری صورت گرفته موضوعی است که درباره آنها پژوهش جامعی انجام نشده است. این پژوهش به دنبال آن است نقاط عطف کلیدی در روند این تغییرات، فرایندهای درونی سیستم، خدمات ارائه شده، زمان ارائه خدمات، جامعه تحت پوشش، فرایند تصویب قوانین مرتبط با نظام بازنشستگی کارکنان دولت، دستگاه‌ها یا سازمان متولی و سازوکار اجرایی آنها را در دنیا (کشورهای منتخب) و ایران شناسایی کند.

ضرورت انجام پژوهش

در مطالعات علمی و پژوهشی در کشور ما بی‌تاریخی و فقدان نگرش تاریخی، مشاهده می‌شود. این موضوع باعث شده که در برخورد با مسائل مشابه شاهد آزمون و خطاهای مکرر و تحمیل هزینه‌های کلان به کشور باشیم. با مطالعه تاریخی می‌توان از گذشته آموخت اما اهمیت تاریخ تنها به دلیل یادگیری از آن نیست. تاریخ مهم است چراکه حال و آینده هر جامعه به آن گره خورده است. نهادها، قوانین و سازمان‌هایی که در گذشته ایجاد شده‌اند اگرچه با توجه به مسائل مبتلابه زمان خود بوده‌اند اما در روندهای اقتصادی و اجتماعی امروز و آینده ما نیز اثرگذار هستند. مطالعه تاریخی می‌تواند ما را با چالش‌هایی که یک نهاد در طول زمان با آن مواجه بوده، راهکارهایی که برای آن اندیشیده شده و نتایجی که اجرای سیاست‌ها به دنبال داشته آشنا کند. از این منظر دانشی را در اختیار قرار می‌دهد که برای سیاست‌گذاری‌های آینده می‌تواند بسیار مثمر ثمر باشد. مطالعه درباره صندوق بازنشستگی کارکنان دولت به عنوان نخستین نهاد بازنشستگی در ایران از این حیث اهمیت ویژه‌ای دارد.

شرح خدمات

- مرور تجربه کشورهایی که نظام بازنشستگی مربوط به کارمندان دولت دارند
- چگونگی شکل‌گیری، روند استقلال صندوق کارکنان دولت، نقاط عطف تاریخی
- قواعد حقوقی و قانونی، جامعه هدف، خدمات ارائه‌شده
- سازماندهی و جایگاه اداری صندوق بازنشستگی کارکنان دولت
- مرور تاریخچه صندوق بازنشستگی کشوری
- چگونگی شکل‌گیری، تغییرات و تحولات، نقاط عطف کلیدی
- پیش‌زمینه‌ها قواعد حقوقی و قانونی، جامعه هدف، خدمات ارائه‌شده
- سازمان‌دهی و جایگاه اداری صندوق بازنشستگی کارکنان دولت